

DOI: 10.18427/iri-2018-0038

A múzeumpedagógiai élmények és tapasztalatok a felnőttek körében

Torgyik Judit

Kodolányi János Főiskola, Humánfejlesztési Tanulmányok Tanszék, Orosháza
jtorgyik@kodolanyi.hu

Az elmúlt években számtalan változás történt a múzeumok területén, általában megfigyelhető, hogy nagyban megélnékült a figyelem, s egyre több értékes program szerveződik országszerte (Közgyűjtemények, 2014; Koltai, 2011), köztük mind több múzeumpedagógiai jellegű. Ezek a sajátos trendek azonban a bennünket körülvevő nemzetközi tendenciákhoz szorosan kapcsolódnak (vö. Falk & Dierking, 2013; Gibbs, Sani & Thomson, 2007). A nyugati országokban néhány évtizeddel korábban zajlott le az a folyamat, amikor mind többen kezdtek rendszeresen múzeumba járni, valamint az oktatási intézmények is egyre inkább elkezdtek keresni az iskolán kívüli tanulási helyszínekkel való kapcsolatot, érzékelve az extracurriculáris programokban rejlő, a személyiség fejlődésére tett pozitív hatást, illetve a tananyag dúsításának lehetőségét (Zeller, 2000; Vásárhelyi, 2009; Hein, 2005).

Nem is beszélve arról, hogy egy-egy ország polgárosodásának, az életszínvonal emelkedésének velejárója a kulturális és tanulási lehetőségek mind gyakoribb igénybe vétele a társadalomban. Az életkörülmények javulása, az iskolázottság szintjének emelkedése magával hozta a szabadidő értelmes eltöltésének határozottabb szükségletét, amely együtt járt az élmények keresésével, a hétköznapi élet esztétizálásának erősödésével. Mind többen keresik a szépet, a harmóniát, az esztétikai élményeket az élet valamennyi területén (Schulze, 2000).

A képzettség szintjének emelkedése újabbnál újabb tanulási és kulturális igényeket generál (Torgyik, 2013; Mócz, 2013). Érezhetően egyre többen engedhetik meg maguknak a különböző kulturális programokon való részvételt hazánkban is. Művelődésszociológiai jelenség, hogy a tanultabb ember szabadidejében is magasabb igényeket támaszt önmagával szemben, s gyermekeinek, családjának is mindinkább hasznos, építő jellegű, minőségi elfoglaltságokat kíván. Képességeit, tájékozottságát növelni kívánó, aktív kikapcsolódásra vágyó réteg tagjai mind többen vannak. Ebbe az aktuális társadalmi folyamatba szervesen illeszkedik a múzeumok szerepének mind jelentősebb mértékű megerősödése a közművelődésben, valamint kapcsolatainak elmélyülése az intézményes nevelés különböző területével. Egyre kedveltebbé vált a múzeumba járás, különösen a városi környezetben élő, magasan iskolázott rétegek körében (Gibbs, Sani & Thomson, 2007).

Az empirikus vizsgálat kutatás-módszertani háttere

Mindamellett, hogy mind többeknek fontos Magyarországon az értékesen eltöltött szabadidő, arról azonban kevésbé van ismerete a szakembereknek, hogyan vélekednek a felnőttek a múzeumlátogatásról, mint szabadidős tevékenységről, mint az iskolai nevelést kiegészítő tanulási lehetőségről, illetve, hogy milyen múzeumlátogatási szokásaik, és gyermekkori emlékeik vannak, mennyire ismerik a múzeumpedagógiát egyáltalán. A szabadidős kultúra kutatása jelentős hiányosságokkal bír hazánkban, alig-alig fordítottak figyelmet erre a területre az elmúlt években. Igen kevés azon vizsgálatok száma, amely erre a témakörre irányult volna. A hazai szakirodalom korántsem bővelkedik friss, naprakész forrásokban. Csupán az Európai Unióba való belépésünk előtt készült egy átfogó vizsgálat, amelyben arra voltak kíváncsiak az MTA kutatói, hogy milyen kulturális tevékenységek kapnak helyet a felnőttek életmódjában, s ebben a munkában megjelenik a múzeumba járás kérdésének elemzése is (Hunyadi, 2005). Kevésbé feltárt azonban, hogy az azóta eltelt időszakban milyen változások történtek, milyen elmozdulás figyelhető meg ezen a téren. Mivel töltik az idejüket a felnőttek? Noha tudjuk, hogy a televíziózás és az internetezés jelentős helyet kap az időmérésben, amelyet rendre megerősítenek a médiakutatók, azonban hiányzik annak feltárása, hogy a tévénézésen és internetezésen kívül mivel töltik az időt, milyen igényeik vannak a felnőtteknek. Mi történik, ezen tevékenységeken kívül? Mit csinálnak még szabadidejükben a felnőttek?

Erre a problémára építve végeztem kvalitatív vizsgálatot, amelynek keretében interjú kikérdezés nyomán ismertem meg a vizsgált személyek vélekedéseit, attitűdjeit a szabadidős elfoglaltságokon belül a múzeumlátogatás és a múzeumpedagógia, a múzeumandragógia iránt. A szóbeli kikérdezés 30 főt érintett, életkorukat tekintve 18 és 61 év közötti személyeket, akik lakóhelyüket tekintve az ország egészét átfogják, azonban döntően városi lakosok. A célirányos mintavétel során arra törekedtem, hogy olyan személyek kerüljenek a mintába, akiknek az életmódjában kisebb vagy nagyobb mértékben, azonban valamilyen módon megjelenik a múzeumba járás szokása, akiknek vannak tapasztalataik erről a kérdéstről, s ezáltal releváns véleményt tudnak formálni. Az empirikus vizsgálat lebonyolítása 2016-2017 között történt. A strukturált interjú mintegy harminc nyílt kérdést tartalmazott.

A következőkben ennek a kutatásnak az eredményeiről kívánok beszámolni, amelyből láthatóvá válik, hogy milyen gyermekkori családi és iskolai emlékeket őriznek a hazai felnőttek a múzeumok világáról, milyen rendszerességgel járnak múzeumba, milyen tényezők befolyásolják a látogatások gyakoriságát, milyen érzelmekkel emlékeznek vissza, illetve mennyire ismerik, használják ki a rendelkezésre álló múzeumpedagógiai lehetőségeket.

A vizsgálat eredményei

A vizsgálatba bevont személyek saját bevallásuk szerint nem túl gyakran, évente átlagosan mintegy három-négy alkalommal járnak múzeumba. Noha elmondásuk szerint, nem a múzeumlátogatások jelentik a legfontosabb és a legelőkelőbb helyen lévő szabadidős elfoglaltságot számukra, emellett azonban fontosnak tartják, hogy a múzeum intézménye helyet kapjon az életükben. A látogatások gyakorisága jellegzetesen megnövekszik a nyári szabadságok, a nyaralás, a kirándulások ideje

alatt, amelynek lényeges részét képezi e tevékenységi forma. A látogatásokat nagyban befolyásolja a család lakóhelye, a rendelkezésre álló jövedelme és a társaság megléte, az iskolai végzettség és tagjainak érdeklődése is. Ez az eredmény megerősíti a külföldi vizsgálatok hasonló eredményeit. Megfigyelhető, hogy a gyermekkori szülői minta, továbbá az iskolai évek hatása ugyancsak tetten érhető a múzeumlátogatás kedveltségében, illetve elutasításában. Összefüggés mutatható ki a gyermekkori minta és a felnőttkori szokásrendszer alakulása között. Azok, akik már gyermekkorukban is hozzászórtak ahhoz, hogy a múzeumlátogatás a szabadidő értékes része lehet, szívesen vesznek részt felnőttkorukban is ebben a tevékenységben. A gyerekkori iskolai emlékeknek szintén nagy hatása van az attitűdökre, amelyet az adatokat közlők beszámolóikban rendre megemlítettek. Többen is szóltak arról, hogy gyermekeik vagy unokáik kedvéért, azok tanulmányaikat célirányosan segítve mennek múzeumba, s mintegy facilitálják a további ismeretszerzést, tanulást. Ők voltak azok, akikből szülői, nagyszülői szerepük asszociációját hívták elő a kérdések. Kifejezték, hogy fontosnak tartják a jó példát, a hasznos időtöltés támogatását, a közösen szerzett, szépen megélt élményeket. Kevésbé saját maguk, mind inkább gyermekeik szempontjait tartották szem előtt. Bár többen megemlítették, hogy vonzó, játékos, kötetlen és érdekes programokra még ők is szívesen elmennek, azonban hangsúlyosabb helyet kapott a gyermekeik igényeinek kiszolgálása.

Gyermekkori tapasztalatok, élmények

A gyermekorból származó iskolai élmények iránt kutatva, a vizsgálatban résztvevők többsége pozitívan számolt be egykori diákévei alatt szerzett élményeiről, azonban mindemellett tagadhatatlanul megjelentek a visszaemlékezések között a vegyes érzelmekkel teli narratívák is. Továbbá – bár jóval kisebb számban – kifejezetten negatív tapasztalatokat is előhívtak a megkérdezett személyek. A látogatásokról szóló beszámolókat, a kifejezett érzelmek jellege alapján kategorizáltam. Voltak, akik a hajdani múzeumlátogatást egyszerűen csak „unalmasnak” és „nyűgnek,” „fárasztónak”, „túl hosszúnak” találták, úgy emlékeznek vissza, mint amit „nagyon-nagyon untuk”, mivel jórészt a „kötelezően előírt, kényszerű iskolai programok, osztálykirándulások keretében zajlottak”, s „nem volt annyira érdekes”. A meglátások arra utalnak, hogy az egykori diákok igényeit, érdeklődését akkoriban kevésbé vették figyelembe a szervezés során, továbbá nem volt még jellemző a múzeumpedagógia modern módszereket alkalmazó megvalósítása. A múzeumban „csendben kellett maradni”, „a tárgyakat nem lehetett megérinteni”, „hiányzott az interaktivitás”, s a gyermekek sajátos világával való aktív és intenzív kapcsolat jórészt elmaradt, miközben a diákok „játszani és szaladgálni” kívántak volna. A játék igénye többször is felfedezhető a beszámolóikban. Az elbeszélésekből kitűnt, hogy a viszonyulás irányultságát nagyrészt meghatározza az érdeklődés jellege. Volt olyan interjúalany, aki úgy vélekedett, hogy „kevésbé jól volt előkészítve, megszervezve egy-egy ilyen látogatás, s ebből adódóan nem tudta felkelteni a gyerekek érdeklődését sem az adott program”. Mindezek a benyomások rávilágítanak a szakszerű pedagógiai előkészítés, a csoport igényeihez igazodás fontosságára. Mások megjegyezték, hogy gyermekként még gyakran egyáltalán nem tudták értékelni ezeket a kulturális jelenségeket, amelyeket ma már másképpen látnak.

Mindemellett számos pozitív iskolai élményről is beszámoltak a vizsgálatban meginterjúvolt személyek. A pozitív kategóriába sorolt beszámolók, az iskolai

múzeumlátogatásokat a következőképp jellemezték: „*hihetetlenül elvarázsolt*”, „*elcsodálkoztam*”, „*tetszett*”, „*maradandó élményt adott*”, „*történelem tanárunk révén eszméletetlen plusz információt kaptunk*”, „*gazdagabb lettem*”, „*életre szóló dolog (volt)*”, „*felejthetetlen nyomot hagyott bennem*”. Többször elismerően kerültek említésre a beszámolókból egykori tanáraik, s az osztályfőnökük szerepe gyakorta előkerült az emlékek között. Miközben egy kisebb csoport tagjai arról szóltak, hogy vegyes érzelmekkel emlékeznek vissza, ahogy kifejezték, „*van szép emlékem is, de sajnos negatív is.*” Többen azt emelték ki elbeszéléseikben, hogy az iskola által szervezett múzeumlátogatások során életükben először jutottak el kulturális helyszínekre, ismertek meg jelentős történelmi emlékeket, amely csodálattal és jó érzéssel töltötte el őket. Elmondásuk szerint, mindez még ma is hatással van szabadidejükre, életmódjukra, érdeklődésükre, esetenként pályaválasztásukra, szakmai munkájukra is. A beszámolókból kiderült, hogy az intézményes nevelésnek, az iskolának rendkívül nagy szerep jutott a kultúra iránti igények felkeltésében, amelynek ismerete és hangsúlyozása azért lényeges, mert azoknak a diákoknak, akiknek a szülei nem nyújtanak ilyen jellegű élményeket, az iskola biztosíthatja mindezt. Az interjúalanyok visszaemlékezéseiben rendre megjelent a kiállítási anyaghoz kapcsolódóan a kutatás, a könyvtározás, a felfedezés izgalma, a vetélkedő, a verseny öröme, a kézműves foglalkozás adta kreatív elmélyülés során átélt büszkeség érzése is.

A legutóbbi múzeumi tapasztalatok

A gyerekkori élmények után, a legutóbb megélt múzeumi élményüket felidézve, a megkérdezett személyek narratíváikban számos pozitív élményről és érzelemről számoltak be. Noha ezek az élmények jóval korábbiak, mégis élénk képekkel rendelkeznek róluk. Az interjúalanyok legfőképp hazai, ezen belül a vizsgált minta mintegy fele budapesti élményről szolt, amely egyúttal nagyban emlékeztet múzeumaink földrajzi elhelyezkedésének főváros-centrikusságára is. A helyszínek között többször is említésre került a Magyar Nemzeti Galéria, a Magyar Nemzeti Múzeum, illetve további fővárosi múzeumok egyszer-egyszer jelentek meg az elbeszélésekben, úgymint Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Mezőgazdasági Múzeum, Múcsarnok, Ludwig Múzeum, Rendőrségi Múzeum, Terror Háza, Sziklakórház, Ady Emlékház. A vidéki attrakciók közül a Pécsi Ókeresztény sírkamrák, Gyulai Vármúzeum, és az Erkel Ferenc Emlékház, a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum, a Sárospatai Vármúzeum, a gyöngyösi Mátra Múzeum, a székesfehérvári Romkert, a keszthelyi Festetics-kastély, a tatai Kuny Domokos Múzeum volt a megkérdezettek utolsó múzeumi célpontja.

Az interjúalanyok kisebb részben külföldi élményeket hívtak elő, ez utóbbiak összesen a megkérdezettek egyötödét jelentik. A külföldi helyszínek szinte mindegyike európai, s mindössze egy említés esett Európán kívüli helyszínre. Ez a beszámoló pedig arra mutat, hogy a megkérdezett hazai felnőttek döntően magyarországi célpontokat látogatnak meg, kisebb csoport jut el külföldre, s elenyésző az Európán kívüli látogatások aránya. Tematikáját tekintve a megkérdezettek főként történelmi jellegű kiállításokat látogattak meg, második helyen állnak az említés gyakoriságát tekintve a képzőművészeti múzeumok, ezt követik az emlékházak, s végül az irodalmi kiállítások. A visszaemlékezések kifejezetten pozitív érzelmi töltetűek, a kifejezések mélyreható benyomást keltettek a látogatókban, amelyet jól mutatnak a kifejezett emóciók. A pozitív töltetben benne

van a szabad választás lehetősége, az érdeklődés, a kikapcsolódás, a pihenés, az öröm, az élmény, a szépség megtapasztalása, s az ezzel együtt járó jó érzés.

A múzeumpedagógia ismertsége és elismertsége

Ami pedig a hazai múzeumpedagógia, múzeumandragógiai programok ismertségét illeti, a vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a válaszadók kevésbé tájékozottak ezekről a lehetőségekről. Nem ismerik ennek tartalmát, magát a fogalmat se igazán, többségüknek mindössze képzeleti képe, bizonytalan elképzelése van róla. Kivételt képeznek a pedagógusok, akik munkájuk révén, osztálykirándulások alkalmával többször is igénybe vették ezt a lehetőséget. A megkérdezettek között kisebbségben vannak, akik már részt vettek valamilyen múzeumpedagógia foglalkozáson. Döntő mértékben úgy vélték, hogy ezek a programok csupán gyerekeknek szerveződnek, noha ma már nagy választék van családi múzeumi foglalkozásokból, múhelymunkákból, felnőtteknek és időseknek szóló lehetőségekből is. Mindez arra is rámutat, hogy még napjainkban is – ahogyan a válaszadók gyermekkorában is - az iskola, az intézményes nevelés szervezésében zajló extracurriculáris tevékenységek döntőek a tájékozottság növelésében, hiszen a gyerekek jelentős része így jut el múzeumba. Annak ellenére, hogy valamennyi, nagy hazai múzeum, kiállítóhely rendszeresen kínál múzeumpedagógiai alkalmat, s ma már a kisebb múzeumokban is van ilyen jellegű programkínálat, mégsem eléggé ismert ez a lehetőség. Mindez jelzi, hogy a reklám, a marketingtevékenység, a tájékoztatás, a figyelemfelkeltés erősítése szükséges, hogy a kellő információ eljusson a potenciális közönséghez. Továbbá más eszközökkel is erősíteni lenne jó a szabadidő kulturált eltöltését, s a képernyő előtt töltött idő csökkentését. A beszámolókból arról is szóltak az interjúalanyok, hogy egy-egy foglalkozásnál az életkori sajátosságok figyelembe vételét, a korosztályhoz illeszkedő tartalom kialakítását tartják fontosnak, kiemelve, hogy ha intergenerációs programról van szó, akkor annak valamennyi korosztályt szórakoztatni és tanítani szükséges. A modern kultúráközvetítési módszerek alkalmazása ugyancsak hozzájárulhat a népszerűség növeléséhez.

Az iskola és a múzeum kapcsolata

A megkérdezettek úgy vélik, hogy az iskolának és a múzeumok világának számtalan lehetősége van a kölcsönösen gyümölcsöző eredménnyel járó együttműködésre, rengeteg lehetősége van arra, hogy kiegészítsék, hatékonyan támogassák egymás munkáját, tevékenységét. Erre a kihelyezett tanórák, a múzeumi órák, foglalkozások, projektek, múzeumi szakkörök, nyári táborok egyaránt alkalmasak. Örömmel veszik, ha gyermekeik, unokáik intézményes szervezésben részt vesznek ezeken a foglalkozásokon. Akadt olyan vélemény, hogy a kulisszák mögé bepillantva, a gyerekek esetleg későbbi pályájukat, szakmájukat illetve munkahelyüket találhatják meg ezeken a helyeken. Többen úgy vélték, hogy jóval rendszeresebbé kellene tenni a tanórán és az iskolán kívüli foglalkozásokat. A megkérdezett szülők szerint, az interaktív programok, a játékos, kreativitást igénylő foglalkozások érdeklődésre tartanak számot a gyerekek körében. Többen az ingyenes vagy kedvezményes belépőkre helyeztek nagyobb hangsúlyt.

Összefoglalás

Az elmúlt évek arra mutatnak, hogy megnövekedett az érdeklődés a múzeumlátogatás iránt, amely a kultúra iránti nyitottság erősödését jelzi hazánkban. Erre a tapasztalatra alapozva végzett vizsgálatunk azt mutatja, hogy a városi, magasan iskolázott felnőttek körében alapvetően helyet kap a múzeumlátogatás, s pozitív viszonyulás figyelhető meg körükben. Előzetes várakozásainkkal ellentétben azonban, a múzeumpedagógia fogalma, jelensége nem eléggé ismert a megkérdezettek között. Kevés olyan válaszadó akadt, aki részt vett már ilyen programon. Ezt a problémát orvosolhatja a figyelemfelkeltő reklám, a tájékoztatás, az aktív szabadidős lehetőségek jobb megismertetése a lakosság körében.

Irodalomjegyzék

- Falk, John, & Lynn, D. Dierking (2013). *The Museum Experience Revisited*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.
- Gibbs, Kristen, Sani, Margherita, & Thomson, Jane (Eds.) (2007). *Lifelong learning in Museums, European Handbook*. Ferrara: EDISAI.
- Hein, George, E. (2005). *Learning in the Museum*. New York: Routledge.
- Hunyadi Zsuzsa (2005). *Kulturálódási és szabadidő eltöltési szokások, életmód csoportok*. Budapest: Magyar Művelődési Intézet.
- Koltai Zsuzsa (2011). *A múzeumi kultúrákövetítés változó világa*. Veszprém: Iskolakultúra.
- Közgyűjtemények, 2013, múzeumok, könyvtárak, levéltárak (2014). Statisztikai Tükör, 117, november 4.
- Mócz Dóra (2013). *Az andragógia elmélete, története, társadalmi funkciói, gyakorlata*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
- Schulze, Gerhard (2000). Élménytársadalom – A jelenkor kultúrszociológiája. *Szociológiai Figyelő*, 15 (1-2), 135-157.
- Torgyik Judit (2013). A múzeumok helye a felnőttkori tanulásban. In Karlovitz János Tibor, & Torgyik Judit (szerk.), *Vzdelávanie, vyskum a metodológia/Oktatás, kutatás és módszertan* (pp. 566-575). Komárno: International Research Institute sro.
- Vásárhelyi Tamás (2009). Az egész életen át tartó tanulás, az iskola és a múzeumok. In Bereczky Ibolya, Káldy Mária, & Sági Ilona (szerk.), *Múzeum és iskola 2009. Múzeumok a közoktatás szolgálatában. Kutatási jelentés* (pp. 146-162). Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ.
- Zeller, Terry (2000). Az amerikai múzeumpedagógia történeti és elméleti alapjai. In Foghtűy Krisztina (szerk.), *Szemelvények az amerikai múzeumpedagógia szakirodalmából* (pp. 19-43). Budapest: B+V Kft.